

gic. I un altre derivat, rar en català, és *teloni* o *telo-neu*, gr. *τελώνιον*, derivat de *τέλος* en el sentit secundari de 'impost'.

+Entelissat (cel ~), V. *tel* (TELA).

Entelm, el nom de Turmeda no té res a veure (contra el que admet *AlcM* amb molts) amb *Anselm* (fora de terminar en el mateix element germànic): la grafia correcta és *Antelm*, on alguns van posar una *c* en lloc de la *t*, per una errada de lectura.

Entema, *entemar*, *entemarrat*, *entemat*, V. *tema* *Entémer-se*, V. *témer* *Entemoir*, *entemonir*, *-muir*, V. *estabornir* *Entemós*, V. *tema* *Entena*, V. *antena* *Entenalls*, V. *tenalles* *Entendre*, V. *tendir* *Entendrimient*, *entendir*, V. *tendre* *Entenebrar*, *entenebrat*, *entenebrir*, V. *tenebres* *Entenedor*, *entenedors de sivella* (< IN-TEND-ITORIUM?), *entenença*, *entenent*, *enteniment*, *entenimentat*, *entent*, *ententiu*, V. *tendir* *Entènnyer*, calc de l'it. *intingere* en una traducció de l'italià.

ENTER, del ll. INTĒGER, -ĒGRA, -ĒGRUM, 'intacte, sencer'; segons la pronúncia vulgar, INTĒGRUM. □ 1.ª doc.: *entir*, 1204, 1284, etc. (sobretot ross.);¹ *enter*, princ. S. XIV; *entegre* és la forma que predomina des de llavors (alguna vegada alterada en *entregue*).

Ja trobem l'adverbi *entirament* en un doc. de Templers del Princ., dels anys 1201-1204 «totes aquestes coses sien guardades *entirament*» (Miret, *TemplH*, 543); en la Lleuda de Cotlliure de 1284: «capzós de vairs *entirs*, la dotzena, 4 drs. --- tot fustani, la pesa *entira*, una mea<|>la» (RLR IV, 371, 372); freqüent en les *VidesR*: «al totpoderós Déu l'a<n>yel no tocat offit --- lo qual, pus que per tot lo pòbol serà menjat, éi viu e *entir* està», «visquí eu un ayn *entir*», «mes con la tengué un ayn *entir*», «trobà lo cap de sent Julià --- tot *entir* e sencer» (f° 7v1, 174v2, 230r2, 55v2 i passim). És freqüentíssim en la documentació rossellonesa: a. 1295 (Alart, RLR v, 85), 1309 (id. VIII, 1309), 1332 (id. XXXII, 421), de manera que l'*InuLC* en registra una vintena d'ex. des de llavors fins a 1433.

Modernament, en efecte, continua essent la forma d'ús general en tot el domini d'aquest dialecte, la que vaig sentir-hi unànimement des de la costa fins a Cerdanya inclusivament,² i és la que usen encara els escriptors del país: Grandó (*MiscFabra*, s. v.), Fouché, JSebPons, Caseponce, Saisset: «Ara nos cal anar / a veure aqueix gâteaux com va. / —Hi anem. Que era bel! Com ne feia de tossa! / Rodon com un cribell, ros com l'or, pasta-fi, / i cobrint en *entir*, la taula, que era grossa ---» (*Perpiny.*, 93). Cal dir però que fóra exagerat identificar-lo amb els límits moderns o antics del rossellonès: car *AlcM* ho troba fins a L'Escala, i el *DAG* ho va registrar fins a Palamós. Antigament, ja hem vist que la dada més antiga de la forma en *i* és del Princ., i en tenim dades posteriors que tampoc no són rosselloneses: «tovayloles *entires* e nè-dees» en un inventari de 1344 referent a la casa reial (*BABL* VII, 228); i és la forma que figura en un text

del S. XIV, de llenguatge mallorquí tan acusat com la *Questa* de Reixac: «cavalcà --- cinc anys tots *antís* ans q'èl vangués a la maysó del rey Magnes», 195.7).

El tractament del grup -GR- intervocàlic com a *ir* és el normal dels mots rigorosament hereditaris: FLAGRARE > *flairar*, *flaire*, NIGRUM, -A (> *neir*, -a) > *ner*, -a (que és la forma antiga conservada pertot en la toponímia: *Montner*, *Riner*, *Runer*, *Selvanera*, *La Nera*, *Les Neres*, *Castelner*, E.T.C. I, 132; II, 18, 66).¹⁰ Darrere la Ē de INTĒGRUM l'evolució regular, passant pel pre-literari *entjeir*, conduí a *entir*. Un altre tractament de nivell menys rigorosament vulgar admetia en aquest cas la conservació de -GR- en alguns mots subjectes a certes pressions o medis particulars, o influències cultes o semicultes, d'on *negre* (que acabà per predominar sobre *ner[e]*); *agre* al costat del pre-literari *aire* com a representants de AGRUM (*Bellaire*, *Bonaire*); *migrar* de MĪGRARE. Amb aquest mateix caràcter també apareix *entegre*, -*egra*, en el català medieval, com a mer sinònim de 'sencer', i amb tractament quasi-popular (hereditari de nivell més elevat, però no cal dir que accentuat a la síl·laba *té*: és un disbarat l'accentuació *éntegre* que li han posat editors de textos antics).

És freqüent en textos gens cultistes des de la primera meitat del S. XIV, i més des de la segona meitat: «Quinze dies tots *entégres* durà la festa en València, que om ministrat ne altre no-y féu obra», Muntaner, § 23, Casac. I, 57.28; «¿per qual raó no deu haver axí bé la meytat de les bótes desfetes com de les *entegres*, si preu algú no hi haurà fet?», *Consolat* (Pard., § 229, p. 300); «si fan vila, fan cundesch dels braços e-ls fermen sobre l<u>s flanchs; e a tothom fan ullada, giren-se totes *entegres*, moven a compàs la cama, e giren-se ab saltet; de molta altra modorria s'empatxen ---», Eiximenis (*Dones*, cap. 54, *EntreDL* I, 171, 167.55); «la libertat fos e romangués *entegra* e segura», AntCanals (*Scipió*, *NCL*, 78); «ell hoí una vou que li dix mantinent: —Frare, vós romandrets ací un any tot *entegre*», *Senescal d'Egipte* (*NCL* XLVIII, 158); «on serà, donchs, un' amor tan *entégra* / ---», hendecasíllab d'A. Marc (LXXXVII); «O bon Jesús! Ço que nosaltres devíem a la mort, tu ho has *entégrament* pagat», BOliver (*Excitatori*, *NCL*, 158). Vegeu-ne més en el *DAG*. (s. v.) i en *AlcM* (s. v. *integre*).

Algunes vegades la *r* es devia desplaçar en aquest mateix nivell lingüístic i en la mateixa forma, pronunciant *entréque*, -*tréga*, i ja des de la mateixa època (encara que no sempre podem estar ben segurs que els publicadors no desplaçin la *r* per distracció, modernització i influència castellana): «lo prometedor de la cosa, a fer hà demanda tota *entrega* e actió que-u pot demanar, e deu-li ésser donat e pagat», *CostTort*. (ed. Ol., 157); «mit-hi les gallines *entregues*, crues», *Llibre de Cuina* S. XIV (BSCC XVI, 173). El lloc de l'accent i el desplaçament de la *r* estan provats per la rima, almenys en un cas: «un confessor / al foc plegat / e no cremat: / ha tocat pega: / resta y *entrega*; / ha tocat pex: / neta, sens grex, / restant la mà», JRoig (*Spill*, 5792). I en l'adverbi: «trauré-t de aquest